

відповідних інституціональних та правових основ міжнародного митного співробітництва припадає на середину ХХ ст. та пов'язане із діяльністю Всесвітньої митної організації (ВМО), створенням багатосторонньої торгівельної системи в рамках ГАТТ/СОТ та розвитком регіонального митного співробітництва в рамках митних союзів, зон вільної торгівлі, прикордонної торгівлі тощо.

Той факт, що дана система міжнародно-правових норм знаходиться в постійному розвитку та одночасно має величезний вплив на митну політику, митну справу та митне законодавство сучасної держави вимагає наукового осмислення змісту та сутності міжнародного митного права, визначення властивих характеристик міждержавних відносин, що врегульовані цими нормами, особливостей правового статусу суб'єктів таких відносин.

Різні питання формування та розвитку міжнародного митного права ставали об'єктом досліджень таких правників-науковців, як К. Г. Борисов, Б. Н. Габрічідзе, Є. В. Додін, С. В. Ківалов, К. К. Сандровський, А. Г. Чернявський тощо. Але, разом з тим, існують значні розбіжності у поглядах, як на предмет, так і на систему міжнародного митного права, що свідчить про те, що науковий пошук щодо цих питань все ще триває. А це, зокрема, ставить завдання систематизації існуючих поглядів на цю проблематику, що і є основним завданням даної статті.

На сьогоднішній день термін «міжнародне митне право» визнано як в рамках юридичної науки в різних країнах світу, так і на рівні міжнародних міжурядових організацій з митних питань та питань міжнародної торгівлі. Серед вітчизняних фахівців одними з перших, хто обґрунтував існування міжнародного митного права, були К. К. Сандровський та К. Г. Борисов, які пов'язували формування цієї галузі із розвитком міждержавного співробітництва в митній сфері.

Так, на думку К. Г. Борисова, міжнародне митне право – це особлива система норм міжнародного права, які регулюють відносини, що виникають в процесі співробітництва держав та інших суб'єктів міжнародного права з митних та інших, пов'язаних з перетином митних кордонів питань міжнародних економічних, торгівельних, транспортних зв'язків та туризму [1].

Але, дане визначення акцентує увагу лише на тих аспектах митних правовідносин, що виникають з приводу регулювання порядку переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон. В той же час Б. Н. Габрічідзе та А. Г. Чернявський цілком справедливо зазначають, що перелік питань, які є об'єктом міждержавного співробітництва в митній сфері, окрім відносин економічного характеру,

охоплює і правоохоронні відносини [2]. Адже починаючи з кінця 50-х рр. ХХ ст. значна увага на міжнародному рівні стала приділятися саме взаємодії між державами та митними адміністраціями різних держав з питань боротьби з митними правопорушеннями. Зокрема, цей аспект став одним із центральних у діяльності Всесвітньої митної організації практично від дня її заснування. А на сьогоднішній день даний напрямок реалізовано в рамках Конвенції Найробі 1977 р., та укладених на її принципах двосторонніх угодах.

Міжнародне митне право є невід'ємною складовою міжнародного публічного права, предметом якого виступають міждержавні відносини в цілому. Разом з тим, починаючи з другої половини ХХ ст. відбулося істотне зростання кількості та якості міждержавних відносин, що виникають з питань митного співробітництва та регулювання міжнародної торгівлі товарами. Цей процес багато в чому був обумовлений волею держав – суб'єктів міжнародних відносин, які ставили за мету спрощення порядку переміщення товарів через митні кордони та зниження рівня тарифних та нетарифних бар'єрів, для чого наприкінці 40-х – початку 50-х рр. ХХ століття було підписано низку міжнародних угод. Дані угоди встановили ключові принципи та стандарти міждержавного співробітництва в митній сфері та обумовили формування специфічних правових відносин, які характеризуються певною однорідністю та загальними властивими рисами.

Слід зазначити, що однією з основних особливостей міжнародних митних відносин став їх розвиток в рамках міжнародних міждержавних організацій, і саме право цих організацій багато в чому вплинуло на сучасний стан міждержавного митного співробітництва. Такі обставини, навіть, стали підставою для ряду дослідників розглядати міжнародне митне право в якості підгалузі міжнародного адміністративного права, тобто внутрішнього права міжнародних організацій [3].

Але на нашу думку, міжнародне митне право є значно ширшим ніж внутрішнє право міжнародних організацій з питань митного співробітництва, про що, зокрема, свідчить той факт, що створення відповідних організацій стало логічним результатом розвитку міждержавних митних відносин, а не їх початком. Так, створення Всесвітньої Митної Організації (Ради Митного Співробітництва) було побічним «продуктом» переговорів 1947 – 1949 рр. щодо гармонізації митного законодавства ряду європейських країн з метою створення митного союзу, про що є пряма вказівка у пункті (d) ст. 3 Конвенції про створення РМС [4]. Так само, згода щодо створення Світової організації торгівлі була досягнута майже через сорок років розвитку багатосторонньої торгівельної системи в рамках ГАТТ-47. В той же

час переговори 1946-47 рр. щодо створення Міжнародної торгівельної організації не мали результати саме через неприйнятність для ряду країн, в першу чергу США, самої ідеї організації із правом прийняття обов'язкових рішень в галузі міжнародної торгівлі.

Про це, зокрема, свідчить і аналіз компетенції згаданих організацій. Так, згідно ст. 3 Конвенції про заснування РМС, до завдань цієї організації, зокрема, віднесено: вивчення різних аспектів митного співробітництва та технічних аспектів митних систем, пропонування засобів досягнення якомога вищого рівня погодженості та однаковості, підготовка проектів конвенцій та розробка рекомендації щодо єдиного їх застосування, обмін інформацією тощо. Частина 1 ст. 2 Угоди про заснування СОТ передбачає, що ця організація повинна забезпечити «загальну інституціональну основу для здійснення торгівельних відносин між її членами з питань, що відносяться до угод та пов'язаних з ними юридичних документів, включених до додатків до цієї Угоди» [5].

Таким чином внутрішнє право цих організацій та рішення, що ними приймаються мають в більшій мірі обслуговуючий характер щодо міждержавного співробітництва з митних питань, результати якого знаходять свій вираз у багатосторонніх та двосторонніх угодах.

Аналіз відповідних джерел допомагає окреслити особливості тих міждержавних відносин, що є предметом міжнародного митного права. До подібних характерних рис міжнародних митних відносин, можна віднести наступні:

1. Міжнародні митні відносини носять публічно-правовий характер, оскільки їх основними суб'єктами виступають держави та міжнародні міжурядові організації.

2. Міжнародні митні відносини виникають в процесі співробітництва суб'єктів міжнародного права з кола питань, пов'язаних із узгодженням інтересів держав в митній сфері та встановленням порядку і стандартів здійснення державами митної справи.

3. Держави виступають в міжнародних митних відносинах з позиції національної митної політики.

4. Сучасні міжнародні митні відносини носять глобальний характер, складаючи цілісну систему, що охоплює більшість країн Світу та базується на загальноновизнаних міжнародних принципах та стандартах. Ключову роль у формуванні такої системи відіграють міжнародні міжурядові організації, зокрема ВМО та СОТ.

5. Міжнародні митні відносини є невід'ємною частиною суспільних відносин, що виникають з приводу функціонування багатосторонньої торгівельної системи, що склалася в сучасному світі.

В цьому аспекті слід, також, відзначити думки Б. Н. Габрічідзе та А. Г. Чернявського, що називають чотири ключових фактори, які обумовлюють формування міжнародного митного права:

Перший – специфіка об'єкту регулювання – міждержавні митні відносини та зв'язки.

Другий – це особливості джерел права у галузі міжнародних митних відносин та засобів створення таких джерел.

Третій – це об'єм, що постійно розширюється, а по суті диверсифікація правового регулювання міждержавних митних відносин.

Четвертий – це зацікавленість міжнародного співтовариства у подальшому розвитку співпраці в митній сфері, що сприяє появі все більшої кількості правових норм і формуванню міжнародного митного права як галузі загального міжнародного права [3].

Специфіка міжнародного митного права певним чином проявляється і в деяких особливостях правового статусу його суб'єктів.

В цілому, міжнародне митне право, як частина міжнародного публічного права, наслідує і загальні підходи до визначення кола суб'єктів даної галузі права. Зокрема, це стосується підходів, згідно яких суб'єкти міжнародного права повинні бути здатними приймати участь у створенні нових норм міжнародного права, або ж, в більш широкому розумінні, повинні мати можливість самостійно приймати участь у міжнародних правовідносинах та вступати у юридичну взаємодію з іншими суб'єктами міжнародного права.

Згідно класичної концепції суб'єктами будь-якої галузі міжнародного публічного права є «актори, які в силу юридичних норм можуть виступати в якості носіїв юридичних прав та обов'язків. Такими є держави, міжнародні організації, нації, що борються за незалежність, державоподібні утворення та в обмеженому обсязі фізичні особи (індивіди)» [6]. При цьому для окреслення відмінностей у правовому статусі прийнято виділяти загальну, галузеву та спеціальну правосуб'єктність.

Загальна правосуб'єктність є властивістю первинних суб'єктів міжнародного права – суверенних держав, які у всіх випадках виступають повноправними суб'єктами міжнародного митного права. Міжнародна правосуб'єктність держав обумовлюється такою їх політико-юридичною властивістю, як державний суверенітет.

Правосуб'єктність держав в сфері митного співробітництва, зокрема, визначена у ст.4 «Хартії економічних прав та обов'язків держав» та полягає у тому, що кожна держава має право приймати участь у міжнародній торгівлі та інших формах економічного співробітництва і при цьому має право «вільно обирати форми організації своїх зовнішньоекономічних відносин та заключати двосторонні та багатосторонні

угоди міжнародного економічного співробітництва, які відповідають його міжнародним зобов'язанням та потребам» [7].

Слід відзначити, що фактично, обсяг конкретних прав та обов'язків держав, прийнятих ними на себе у відповідності до міжнародно-правових актів, може значно розрізнитися. Це, наприклад, стосується набуття членства у певних міжнародних міжурядових організаціях, митних союзах, зонах вільної торгівлі, окремих угодах, якими висуваються певні вимоги: відповідність зовнішньоторговельного режиму встановленим стандартам, географічні, економічні або політичні критерії тощо.

Однією з особливостей міжнародного митного права є наявність у ньому такого державо подібного суб'єкту, як «окрема митна територія». Такі території, за згоди держав, відповідальних за їх міжнародні зносини, можуть виступати сторонами угод, бути членами міжнародних міжурядових організацій з митних питань. Ключовою вимогою, яка визначає правосуб'єктність подібних утворень є те, щоб уряд окремої митної території самостійно займався зовнішньою торгівлею (ст. 2 Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва). Адже зобов'язання в сфері міжнародного митного співробітництва на національному рівні реалізуються саме через застосування тих або інших інструментів регулювання зовнішньої торгівлі.

Галузевою правосуб'єктністю у міжнародному митному праві наділені міжурядові міжнародні організації. Правосуб'єктність міжнародних міжурядових організацій визначається статутом та обмежена певною сферою міждержавних відносин або окремими завданнями. Відповідно, вони здатні створювати міжнародно-правові норми, що відносяться до конкретної галузі міжнародного права, або регулюють відносини з приводу конкретних, визначених у статутних документах організації питань. Досить часто в якості невід'ємної умови міжнародної правосуб'єктності наголошується на необхідності наявності у міжнародної міжурядової організації компетенції щодо прийняття обов'язкових для її членів рішень. Найбільш важливими суб'єктами міжнародного митного права цього типу є Всесвітня митна організація (ВМО), Світова організація торгівлі (СОТ), Конференція ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), а також цілий ряд регіональних організацій митного співробітництва, керівних органів митних союзів та зон вільної торгівлі тощо.

Нарешті, у міжнародному митному праві є досить поширеною спеціальна правосуб'єктність, якою наділено фізичних та юридичних осіб. Суб'єкти цієї категорії мають здатність бути учасниками конкретних правовідносин, врегульованих нормами міжнародного митного права, мати певні права та нести певні обов'язки. Спеціальну

правосуб'єктність у міжнародного митному праві мають національні фізичні та юридичні особи, міжнародні неурядові організації, дії яких в конкретних ситуаціях врегульовані нормами міжнародного митного права. Це, зокрема, обумовлено досягнутим високим рівнем гармонізації митних формальностей, зв'язаністю держав міжнародними зобов'язаннями щодо застосування тарифних та нетарифних засобів митної політики.

Наприклад, ставки мит, які сплачуються при переміщенні товарів через митний кордон, визначені списками поступок, підписаними державами в рамках СОТ. Різного роду митні пільги та преференції встановлюються багатосторонніми та двосторонніми міждержавними угодами.

В деяких випадках міжнародними актами регулюється навіть документація, що використовується при митному оформленні. Наприклад, застосування таких документів, як Карнет АТА та Карнет СДР, передбачено Стамбульською конвенцією про тимчасове ввезення. Ця ж конвенція регламентує повноваження національних асоціацій (як правило Торгівельно-промислових палат), які видають такі документи та створюють систему гарантій [8].

Для всіх подібних випадків національне митне законодавство прямо передбачає примат міжнародного митного права, зокрема, норма ч. 2 ст. 7 Митного кодексу України встановлює, що «якщо міжнародним договором України, укладеним в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені цим Кодексом, то застосовуються правила міжнародного договору» [9]. Аналогічні норми містяться і в Законах України «Про Єдиний митний тариф», «Про митний тариф» тощо.

Таким чином, ми можемо констатувати, що міжнародне митне право відрізняється своєю власною специфікою як щодо предмету регулювання сукупності міждержавних відносин з питань митного співробітництва, так і щодо певних особливостей правового статусу його суб'єктів. Формування цієї галузі обумовлено розвитком міжнародних економічних відносин та необхідністю вирішення завдань щодо сприяння міжнародній торгівлі товарами шляхом спрощення та гармонізації митних процедур, зменшення рівня тарифних та нетарифних бар'єрів, усунення дискримінації між торгівельними партнерами. Одночасно важливим завданням міжнародного митного права є забезпечення необхідного балансу між сприянням міжнародній торгівлі та забезпеченням дотримання митного законодавства, що, зокрема, досягається встановленням стандартів митного контролю та розвитком співробітництва між національними митними адміністраціями з питань протидії порушенням митного законодавства.

Література:

1. Борисов К. Г. Международное таможенное право / К. Г. Борисов. – М., 1997. – С. 17.
2. Габричидзе Б. Н., Чернявский А. Г. Курс таможенного права Российской Федерации: Учебник для вузов: в 3-х частях. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2002. – С. 505.
3. Лукашук И. И. Международное право. Особенная часть: Учебник. – М., 1997. – С. 89 – 90.
4. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва 1950 р. // Офіційний вісник України. – 2005. – № 12. – Ст. 648.
5. Маракеська угода про заснування Світової організації торгівлі / Україна і Світова організація торгівлі. Збірник офіційних документів. – К., 2002.
6. Международное публичное право: Учебник / отв. ред. К. А. Бекяшев – М.: Проспект, 2005 – С. 120.
7. Хартия экономических прав и обязанностей государств. 12 декабря 1974 года / A RES. 3281 (XXIX).
8. Конвенція про тимчасове ввезення. Стамбул, 26 червня 1990 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 36. – Ст. 2445.
9. Митний кодекс України від 11.07.2002 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38-39. – Ст. 288.

УДК 341:33

Скринька Д.В., КНУ імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУЦІЙНА СТРУКТУРА ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ ФУНКЦІОНУВАННЯ СВІТОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ТОРГІВЛІ

Стаття присвячена аналізу того, як інституційна структура Світової організації торгівлі (СОТ) впливає на ефективність цієї міжнародної організації. В статті розглядається, серед іншого, функціональний зв'язок між органами СОТ та міжнародними договорами, укладеними в межах СОТ. Вказується на особливе значення системи врегулювання спорів в СОТ для загального рівня ефективності функціонування цієї міжнародної організації.

Стаття посвящена аналізу впливу інституційної структури Всемирной торговой организации (ВТО) на эффективность этой международной организации. В статье, рассматривается, среди прочего, функциональная связь между органами ВТО и международными договорами, заключенными в рамках СОТ. Указывается на особое значение системы урегулирования споров в ВТО для общего уровня эффективности функционирования этой международной организации.